

בגיל שנה התינוק האנושי הוא כבר שותף תקשורתי לעילא. מתינוק בעל כישורים מולדים ולא מובחנים הוא הופך כבר בגיל חצי שנה ליצור מתקשר, ובהגיעו לגיל שנה הוא מיומן באופן מעורר התפעלות ביצירת יחסי גומלין מתגמלים עם המבוגרים המשמעותיים הסובבים אותו. "There is no such a thing as a baby" טען ויניקוט, והתכוון לכך שלא ניתן להבין את התינוק בנפרד מההורה, אלא רק כאשר הוא נמצא ביחסי גומלין עמו. התנהגויות התינוק מקבלות משמעות רק כאשר ההורה מתייחס ומגיב אליהן בזמן הנכון ובאופן הנכון, והופך את התינוק לחלק ממערכת היחסים עמו. בגיל שנה מצליח התינוק להביע את עצמו במגוון רחב של מיומנויות של תקשורת מילולית ובלתי-מילולית: הוא מסביר, מדגים, מכוון, מסכים, מסרב, נענה, פועל, משתף פעולה, מסביר את רצונותיו, מביע את רגשותיו, מגיב באופן רגשי לאנשים סביבו, רוצה להיות ביחסי גומלין עמם, לוקח, מחזיר, בונה והורס – והכול בעזרת מבטים, קולות ומחוות. היכולת הבין-אישית המדהימה הזו תשתכלל תוך זמן קצר עם הופעתה של השפה, אולם הפעוט¹⁰ מוכן ומזומן כבר עתה להיות שותף ליחסי גומלין עם בני גילו ועם עמיתיו. בינתיים הוא ממשיך ללמוד על העולם בעזרת המבוגרים, שלעתים קרובות, כמעט מבלי משים, מעבירים לפעוט מידע על הדרך שבה יש לפרש אירועים המתרחשים בעולם ועל הדרך היעילה ביותר להגיב אליהם.

ד. הירמזות חברתית

איסוף מידע על הסביבה ויצירת פרשנות למידע זה לצורך פעולה בסביבה הם מההתנהגויות האבולוציוניות-הישרדותיות הבולטות, הנמשכות במהלך כל חייו. במהלכן של התרחשויות חברתיות או אירועים שונים עשוי האדם להזדקק למידע נוסף לזה המצוי ברשותו כדי להבין את משמעות ההתרחשות וכדי לבחור את הדרכים ההולמות לפעול במהלכה. לשם כך הוא עשוי להיות קשוב למידע המתקבל מאדם אחר, גם אם אדם זה אינו מוכר לו. בכך הוא מעניק משמעות לסיטואציה על פי תפיסתו של האחר. המידע המופנם,

10 המונח תינוק (baby) מתייחס לטווח הגילאים שבין הלידה לגיל שנה. המונח פעוט (toddler) מתייחס לטווח הגילאים שבין שנה לשנתיים. ילד (child) מתייחס לגילאים שמעל שנתיים.

על המשמעות ועל הפרשנות שהוא נושא בחובו, משפיע על פעולותיו של האדם בסביבה ומשמש להבניית המציאות האישית-סובייקטיבית שלו. תהליך איסוף מידע זה קרוי "הירמזות חברתית" (social referencing). איסוף מידע כזה מתרחש בהקשרים מגוונים ובאופנים שונים. אחת הדרכים היא שאיבת מידע מהבעות הפנים של אחרים בסביבתנו, כאלה שאנו תופסים כמנוסים מאתנו במצב הנתון, כדי לדעת טוב יותר מה קורה, ומה עדיף לעשות. למשל, בשעת טלטלות יוצאות דופן של מטוס בזמן טיסה עשוי נוסע להביט על הדיילות ולבחון את צעדיהן, כדי להחליט אם קיימת סכנה כלשהי. אם הן ממשיכות בשגרת הגשת האוכל כאילו דבר לא קרה, הוא יסיק שאין שום תקלה, שאפשר להירגע, ושאינן צורך להיערך למקרה חירום.¹¹ תהליכי איסוף המידע וההירמזות החברתית מתחילים כבר בגיל הרך. בניית המציאות של התינוק מתרחשת ברובה בהקשר חברתי. ואמנם הגישה האקולוגית טוענת שאת ההתנהגות, את ההתפתחות, את הקוגניציה ואת בניית המשמעות אצל ילדים יש לחקור בהקשר של "תהליכי תקשורת חברתיים" (Feineman et al., 1992).

על האופן שבו באה לידי ביטוי הירמזות חברתית אצל פעוטות ניתן ללמוד משתי התצפיות הבאות:

יאיר (בן 1:4) יושב בחדר על שטיח ומשחק במכוניות ליד אמו הקוראת עיתון. פתאום נפתחת הדלת ונכנס אדם זר שיאיר אינו מכיר. יאיר מפסיק מיד ממשחקו ומביט חליפות בזר ובאמו. מבטו עובר במהירות מהאם אל האיש הזר וחזרה. הוא בוחן בקפדנות את פני אמו. האם מתחילה לשוחח עם הזר. יאיר נרגע, וחוזר למשחקו. לאחר זמן מה הוא קם, לוקח את המכונית שבה שיחק, ניגש להראותה לאם, ועל פי בקשתה הוא מוכן להראותה גם לזר.

11 תהליך ההירמזות החברתית הוא אחד מתהליכים רבים שבעזרתם מעצבת החברה את היחיד על פי הערכים, העמדות, התבניות ואופני ההתנהגות המקובלים בה. החברה מגדירה, מפרשת ומכוונת את הלמידה החברתית של הפרט, ומשפיעה על הדרך שבה הוא רואה את סביבתו ועל הדרך שבה הוא מתייחס אליה.

נועה (בת 8:1) משחקת בקרבת המטפלת במעון. לפתע מגיח מאחורי מסך (שהוצב במקום לצורך התצפית) צעצוע בדמות דובי-שטר, שנוסע, מהבהב ומשמיע קולות. נועה מביטה בצעצוע ממושכות ואחר כך במטפלת. הבעת פניה של המטפלת חייכנית. נועה מביטה שוב בצעצוע ושוב במטפלת המחייכת. לבסוף היא קמה וניגשת לבדוק את הצעצוע. כעבור זמן מה מגיח מאחורי המסך צעצוע נוסע של קוף מפרווה המכה בתוף. שוב מביטה נועה בצעצוע ואחר כך במטפלת. הפעם פניה של המטפלת מביעות פחד. נועה מביטה פעם נוספת בצעצוע ועוד פעם במטפלת הנראית מפוחדת, ונשארת לשבת במקומה.

בשתי התצפיות התרחשו בסביבתו של הפעוט אירועים לא ברורים, שעדיין לא היו לו כלים קוגניטיביים ורגשיים מתאימים כדי לפרשם. בהביטו בהבעות הפנים של המבוגר לומד הפעוט מהו הפירוש שנותן המבוגר לאירוע, האם הוא בבחינת סכנה עבורו, ובאיזו מידה. תפקידה של התנהגות זו של התינוק הוא לאסוף מידע. המידע שהתינוק יפיק מההירמזות החברתית ישפיע על פרשנותו לאירוע, על ויסות רגשותיו ועל התגובות שייגיב כלפי האנשים או כלפי החפצים המעורבים. כלומר, בעקבות ההירמזות יכול הפעוט לווסת את התנהגותו ולהחליט אם יתקרב לצעצוע החדש או לאדם הזר או יישאר בקרבת המבוגר המוכר, שמספק לו ביטחון והגנה. הירמזות חברתית היא הליך רגשי, חברתי וקוגניטיבי מורכב. הילד לומד שהבעות פנים רגשיות אינן רק תגובות למצבים פנימיים, אלא הן גם גירויים שמטרתם לווסת את התנהגותם של אחרים. סוג זה של תקשורת רגשית וויסות רגשי והתנהגותי הוא גורם מרכזי ביחסי הורה-ילד, ומשמש ככלי להשפעה הורית על ההתפתחות הרגשית והחברתית של הילד. עם השנים יעבור מרכז הכובד של ההירמזות החברתית מהמערכת ההורית למערכת העמיתים, שיהפכו למקני המשמעות העיקריים עבור הילד.

בתהליך ההירמזות החברתית קיימים שלושה מרכיבים:

1. הגירוי (נשוא המסר, הרפרנט) – אובייקט או צעצוע חדש לילד, אדם זר, "צוק חזותי" (משטח זכוכית שמתחתיו סרטוט – מתקן הנותן תחושה של תהום) או אירועים שונים;

2. **מקבל המסר – הילד;**
 3. **האדם המרמז – המשפיע, המבוגר מעביר המסר.**

בתהליך ההירמזות החברתית על התינוק לבצע כמה מטלות קוגניטיביות: תחילה עליו לזהות את הגירוי הספציפי, נשוא המסר (אירוע, חפץ, אדם). אחר כך עליו להבין את תוכנו של המסר: עליו לזהות רמזים של הבעות פנים, של קול ושל תנועה כמביעים רגש זה ולא רגש אחר. לבסוף על התינוק להעריך את המידע על אודות האירועים בסביבה ולעבד אותו, כלומר לבנות את המציאות מתוך המסר. יכולת זו מתפתחת אצל תינוקות במהלך המחצית השנייה של שנת החיים הראשונה עם היכולת לחקות התנהגויות בלתי מוכרות (Feineman, 1992).

לא קל לחקור הירמזות חברתית במצבים טבעיים. לפיכך חלק גדול מהמחקרים שבודקים הירמזות חברתית מתבצעים בתנאי מעבדה, והתהליך המחקרי דומה אצל רובם. במחקר לוקחים חלק הילד, האם ולעתים גם האב. בעת שהותו של הילד בחדר הניסוי מוצגים לפניו על גבי מסך שני גירויים לסירוגין. בדרך כלל הגירוי הוא צעצוע בדמות חיה כלשהי, המופעלת מרחוק, נוסעת ומשמיעה קולות או נהמות. למשל, במחקר של הירשברג וסוודה (Hirschberg & Svejda, 1990) הופעלו בין השאר רובוט קטן שהשמיע קולות; מפלצת שואגת בעלת שיניים גדולות וציפורניים בולטות; ודוב חבוש מסכת מפלצת בצבעים ירוק, חום ושחור, מכוסה שערות ירוקות, שאמר בקול בס צרוד: "איזה תינוק יפה". במהלך הניסוי ההורה מציג לפני הילד לסירוגין הבעות פנים שונות: פעם פנים שמחות (מסר חיובי), ופעם פנים עצובות או כועסות (מסר שלילי). לעתים מלווה הבעת הפנים במסר מילולי. בעקבות מחקרי מעבדה רבים כאלה הוגדרו המרכיבים של תהליך ההירמזות החברתית. שתי התצפיות שתוארו לעיל נעשו במסגרת מחקרי הירמזות חברתית מסוג זה.

הירמזות חברתית מתרחשת בעיקר במצבים שבהם הגירוי אינו נהיר. נראה שלבני אדם נטייה ביולוגית להיות מושפעים מהסביבה במיוחד במצבים עמומים (Feineman & Lewis, 1983). במצבים שבהם קיים חוסר ודאות לגבי הגירוי מתעוררת אצל תינוקות ופעוטות נכונות רבה יותר לקבל עליו מידע.

למסר שלילי יש השפעה מיידית ורבת עוצמה על ויסות ההתנהגות, והוא מוביל למבטים רבים יותר מצד תינוקות (Hornik & Gunnar, 1988). לא לכל המסרים השליליים יש השפעה דומה: מסר של פחד הוא ברור מאוד לתינוקות בשנתם הראשונה, בעוד מסר רגשי של כעס ועצב הוא עמום בגיל זה, והתגובות שהוא גורר משתנות (Sorice et al., 1985). הורים ערים לאפיונים של ילדם ולמידת ההשפעה של המסרים שלהם, ביחוד השליליים. לכן כאשר הם תופסים את ילדם כנבהל בקלות הם יעבירו לו מסר חיובי בעל עוצמה גבוהה יותר ומסר שלילי בעל עוצמה נמוכה (Blackford & Walden, 1998).

בתהליך ההירמזות החברתית רוב התינוקות מביטים לעבר פני האם. מבט לעבר גופה הוא נדיר. גם כאשר המסר מועבר באופן מילולי או במחוות גוף, התינוקות מביטים לעבר פניו של מעביר המסר בחיפוש אחר מידע נוסף. זוהי עדות מוקדמת להתנהגות חברתית המאפיינת תינוקות (Walden & Ogan, 1988). תינוקות תופסים את מרבית המסר, וייתכן שאף את כולו, במשכי הצגה קצרים ורבים. התינוקות מביטים במעביר המסר כמה פעמים בדקה במבטים חפוזים, והדבר מעיד על כך שתינוקות לומדים רבות מן המבוגר בזמן קצר.

למסרים עקביים ואחידים יש השפעה גדולה יותר על ויסות ההתנהגות של התינוק, בעוד שמסר לא עקבי גורם לעלייה במספר המבטים של התינוק אל מעביר המסר וכן להתנהגות אמביוולנטית כלפי האובייקט. במחקר של הירשברג (Hirshberg, 1990) התבקשו כל צמד הורים להעביר לילד מסרים מנוגדים בתגובה לצעצוע. כאשר האב העביר מסר שלילי, האם העבירה מסר חיובי, ולהיפך. כתוצאה מכך בלט אצל חלק גדול מהילדים מגוון של תגובות קונפליקטואליות: מציצה מוטרדת, התנהגות בולטת של הימנעות, נענוע הגוף, תגובה מפוחדת או זהירה וחשדנית, התנהגות חסרת מטרה ותקופות ארוכות של עִפְּבָה (אינהיביציה) מוטורית מלווה באפקט שטוח או בחיוכים משונים – שלא הצביעו על אפקט חיובי. התנהגויות דומות לאלה מדווחות על ידי מיין וסולומון (Main & Solomon, 1986) כמאפיינות ילדים המסווגים כבעלי דפוס התקשרות לא בטוח או לא מאורגן. תוצאות אלה מעידות על התפקיד החשוב של ההירמזות החברתית בהבניית העולם

החברתי של הילד במערכת היחסים עם האם ובתוך המשפחה. הן גם מעידות על החשיבות הרבה שיש להעברת מסרים אחידים על ידי המבוגרים המשמעותיים לילד.

קלינרט וחוב' (Klinnert et al., 1983) הגדירו ארבעה שלבים בהתפתחות היכולת של התינוק לעסוק בהירמזות חברתית, המתרחשים בשנה הראשונה:

1. יכולת פשוטה להבחין בין הבעות רגשיות;
2. התפתחות של זיהוי המשמעות של רגשות מסוימים;
3. פיתוח של היענות רגשית מתאימה;
4. הירמזות של הבעות פנים וויסות של ההתנהגות.

במהלך השנה השנייה, עם התפתחות היכולת השפתית, מתפתח אצל הפעוט מרכיב של הדדיות ושל ניהול משא ומתן, המתלווה לתהליך ההירמזות החברתית. התינוק נראה מתעניין במסר שיש למבוגר להעביר לו, אך גם יוצר מענה, דיון ושאלות בעניין הגירוי. ילדים בגיל 14–22 חודשים נגעו בצעצוע שהוגדר כמפחיד, ואחר כך הביטו בחיוך לעבר אמם. בכך הם יצרו משא ומתן באשר לפרשנות האם לגבי משמעות הצעצוע. היה זה כאילו הפעוט שואל: "האם הפעולה שביצעתי זוכה לאישורך?" ניתן לראות בתצפיות גם פנייה לאם לשם שיתוף ברגש חיובי תוך מלמול מתרגש, בייחוד אם הפנייה נעשתה לאחר יצירת מגע עם האובייקט. במקרה כזה היא נחשבת כמשרתת פונקציה של שאלה מצד התינוק. ישנם פעוטות המציגים התנהגות של מעין מרד, ונוטים לגעת בצעצוע המפחיד יותר מאשר בצעצוע שמוצג בלוויית יחס חיובי. בכך הם מערערים על הפירוש שנותן ההורה לאירוע (Walden & Ogan, 1988).

חשוב להבחין בין מבטים של הירמזות חברתית לבין מבטים אחרים. מבטים שמטרתם איסוף מידע, והם מוגדרים כהירמזות חברתית, מאופיינים בהבעות פנים שואלות, קשובות ומודאגות. אולם ישנם מצבים שבבסיסם דומים למצב של הירמזות חברתית, אבל התינוק אינו חווה בהם הירמזות כזו. במצבים אלה התינוק מפרש את התקשורת של המבוגר כמעידה על מצב הרוח הכללי של המבוגר עצמו. דבר זה גורם לשינוי במצב רוחו של

הפעוט, ומשפיע על התנהגותו, למשל כשהאם מביעה רגש חיובי כלפי זר, ומצב רוחה של האם גורם לשינוי במצב רוחו של הפעוט (Feinman & Lewis, 1983). לעומת זאת, במצב של הירמזות חברתית הביטוי הרגשי של האם משפיע על התנהגות הפעוט דרך תהליך פרשני (אינטרפרטציה) ספציפי לאירוע העמום, ואינו יוצר שינוי כללי במצב רוחו של הפעוט. הירמזות חברתית כוללת אפוא תהליך פעיל ומורכב של הערכה ושל שיפוט, ולא אימוץ פשוט של רגשות האחר.

לא כל המבטים שמפנים פעוטות לעבר מעביר המסר – האם או מבוגר אחר – הם תמיד לשם איסוף מידע. יש מבטים שמעידים על יוזמה של התינוק לשיח חברתי או על הצורך שלו לחלוק רגש משותף. יוזמה זו קשורה לאינטראקציה שהוגדרה כתשומת לב הדדית (joint attention), והיא מרכיב נוסף במערכת היחסים הבין-אישית של הילד. זהו מצב שבו הפעוט מביט באובייקט, האובייקט מוצא חן בעיניו, והוא רוצה לחלוק את התחושה שלו עם המבוגר ולכן שולח אליו מבט חיובי. כאשר המבוגר מגיב באופן חיובי, התינוק מפרש מענה זה כהזמנה לאינטראקציה משותפת או כייצוג של התחושות החיוביות של המבוגר כלפיו. במצב כזה התינוק ינהג באופן חיובי יותר כלפי המבוגר, אך לא כלפי היבטים או אובייקטים אחרים בסיטואציה. מהלך דומה עשוי להתרחש במקרים שבהם המענה של המבוגר הוא שלילי. במקרה זה התינוק יפרש מענה זה כמעיד על דחייה ועל חוסר רצון של המבוגר להיות עמו באינטראקציה.

למרות המרכיב הקוגניטיבי הבולט בתהליך ההירמזות החברתית, מוקד התהליך הוא דווקא בהיבט הרגשי של מעביר המסר, המבוטא בהבעת הפנים שלו המשדרת "איך צריך להרגיש". אין זה מתפקידו של מעביר המסר להדגים לילד כיצד פועלים עם החפץ. כלומר, הירמזות חברתית מתייחסת לקלט הרגשי הנתפס על ידי הילד, ולא לתוצאות הפעולה, אף על פי שהמסר הרגשי של המבוגר עשוי להשפיע הן על הרגש שהתינוק יביע והן על ההתנהגות האינסטרומנטלית של התינוק עם החפץ.

העניין שנוצר בשנים האחרונות במסר הרגשי וההתמקדות בו, מקורם בעניין בתחום המחקר הרחב של התפתחות הרגשות, תחום שהתפתח בעשורים האחרונים. בעקבות זאת נתפסת כיום ההירמזות החברתית כאחת מצורות החליפין והתקשורת הרגשית החשובות ביותר.

לאמינותו של מעביר המסר, הנבנית מן המומחיות שלו ומהאמון שהילד רוחש לו, השפעה רבה על ההירמזות ועל התנהגות הילד. בדרך כלל ההירמזות של הילד היא סלקטיבית, והוא ימעט להירמז על ידי אנשים אחרים, שאינם הוריו. עקרון הסלקטיביות מניח שהקשרים הקרובים והחיוביים שיש לילד עם המטפל העיקרי מגבירים את האמינות שלו בעיני הילד. לאם יש השפעה רבה יותר מזו של מעבירי מסר אחרים. השפעה זו מבוססת על הקשר שבין היות האם מקור לביטחון לבין היותה מקור למידע. השפעתה הרבה על התהליכים הרגשיים המתרחשים אצל הילד מקורה במערכת ההתקשרות ביניהם. הילד מתייחס לאם כמקור מידע אמין, ומקבל את הפרשנות שלה בסיטואציות חברתיות ורגשיות שונות. עם זאת, נמצא שכאשר מעביר המסר הוא האב או האם, לשניהם כוח השפעה זהה, ומכאן ששני ההורים הם מקורות משמעותיים להדרכה רגשית במצבים של אי-ודאות (Hirshberg & Svejda, 1990). ואולם במהלך הירמזויות קונפליקטואליות, כאשר הילדים חוו מצוקה רבה יותר, הם חיפשו קירבה רבה יותר לאימהותיהם. בכך הם העידו על האם כמקור מועדף לניחוח ולהגנה.

במחקרים שבהם האם הגיבה באופן ניטרלי ומעביר המסר היה דווקא הזר, הפנה הילד מבטים רבים יותר לעבר הזר מאשר לעבר האם, בייחוד כאשר הגירוי היה עמום. מכאן שהתינוק מצליח לזהות בידי מי מצוי הידע בסיטואציה, ולהפנות אליו את הקשב שלו. למשל נמצא, כי יחסם של תינוקות לאחיהם הבוגרים היה יחס מקבל, והם נחשבו כמעבירי מסר בעלי השפעה, לעתים אף יותר מהאימהות עצמן (Feineman, 1992).

גם במסגרת החינוכית ניתן לראות מגוון גדול של אירועי הירמזות, דבר המצביע על היות המחנכת דמות התקשרות משמעותית. קמראס וסאקס (Camras & Sachs, 1991) צפו בהבעות הפנים של מטפלות במהלך האינטראקציות הטבעיות שלהן עם בני 10–19 חודשים במעון. הבעות הפנים של המטפלות קודדו בהתייחס לאיכות המסר (חיובי או שלילי) ולאזור בפנים שבו מובע הרגש. החוקרים הבחינו בין הבעות פנים שליליות המתבצעות בחלק העליון של הפנים והכוללות רגשות כמו כעס, פחד ועצב, לבין הבעות שליליות, המתבצעות בחלק התחתון של הפנים והכוללות רגשות בוז ומיאוס. כל מחנכת השתתפה בשני אירועי הירמזות עם שני תינוקות

שבטיפולה הקבוע. במהלכם של אירועים אלה הוצגו שני אובייקטים לא ברורים, והמטפלות הגיבו פעם בהנאה ופעם בפחד ובהימנעות. מטפלות שבמהלך הטיפול הרגיל בפעוטות ביטאו את רגשותיהן באופן ברור ועוצמתי, שימשו יותר כמקור להירמזות במהלך אירועי הפחד, והפעוטות שבטיפולן הראו גם הימנעות רבה יותר ונשארו במרחק רב יותר מהצעצוע. נראה שילדים מתייחסים יותר למטפלות עזות הבעה כמקור למידע רגשי משמעותי במהלך אירוע לא ברור מאשר למטפלות אחרות. מכאן שיתכן שילדים בוחרים לקבל מידע על אירוע מסוים, לא רק ממבוגר מוכר, אלא גם בהתבסס על הניסיון שרכש הילד עם ההתנהגות הרגשית של מבוגר זה. במחקר גם נמצא שהבעות שליליות חזקות, בדומה לאלה שבהן השתמשו במחקר, כמעט שלא נצפו בסביבה הטבעית. לעומת זאת הבעות שליליות מתוננות, שמצביעות כנראה על כעס קל, אופייניות יותר למטפלות במהלך היומי במעון, ואפיינו את התנהגותן של חלק מהמטפלות בעת המחקר. דווקא הבעות שליליות מתוננות השפיעו על הימנעות רבה יותר מהחפץ, כיוון שהילדים כבר למדו שהבעות אלה הן מקור למידע יעיל לגבי פעולות אסורות.

לסיכום, המציאות שחווים פעוטות היא מציאות אמורפית, מתעתעת וחסרת פשר. לאט לאט, מתוך התוהו ובוהו, מתחילים לצוץ אזורים מובחנים. הצבעים מתחדדים, החפצים קורמים עור וגידים, ומתחילים להיות מזוהים בשמם. בטריטוריה זו מתחבט הפעוט לראשונה בשאלות על העולם: מה פשרן של התופעות; על פי אילו עקרונות הן פועלות; כיצד להתנהג; כיצד להגיב כלפי מגוון האנשים הלא מוכרים המקיף אותו תדיר. המציאות מתחילה להתבהר מתוך עיניהם המשדרות משמעות של מבוגרים מנוסים, המלווים את תהליך הלמידה של הפעוט. יש הרבה קסם בתהליך ההירמזות החברתית, כיוון שרובו נעלם מעינו של מסתכל לא מיומן. אבל פעוטות הם צופים מיומנים, בייחוד בהוריהם. וכך, במהלך אירועים עמומים אוסף הילד מידע כדי להתמודד עם חוסר הביטחון שלו, ליצור הערכה של המצב, ולווסת את איכות האפקט שלו ואת התנהגותו. בדרך זו מקבלים המבוגרים המשמעותיים שבחיינו של הילד השפעה רבה על הבניית העולם החברתי שלו ועל עיצוב המערך הנפשי והחברתי שלו, מבלי שהם נותנים על כך את דעתם באופן מלא.